

Biuletyn Informacyjny

Lipiec 2014

Ogrody i parki w Japonii

Wydawca: **Ambasada Japonii w Polsce**

Kwiaty w kulturze i życiu Japończyków

Przyroda archipelagu japońskiego obfituje w najrozmaitsze gatunki kwiatów, których kwitnienie zwiastuje zmiany pór roku. Kwiaty od wielu wieków odgrywały bardzo ważną rolę w kulturze i życiu codziennym Japończyków. Stanowią istotny element podczas obrzędów i uroczystości ku czci bóstw shintoistycznych, jak również w buddyzmie, na przykład jako dary wotywnie. W okresie Heian (794-1192) kwiaty pojawiały się podczas bardzo wielu świąt i festiwali obchodzonych na dworze cesarskim. W literaturze można odnaleźć liczne opisy przyrody, pokazujące, że kwiaty były stałą częścią życia Japończyków, także jako dekoracje w domach arystokracji. Szczególne miejsce zajmują one w dawnej japońskiej poezji, zwłaszcza miłosnej, w której uosabiają ukochanych.

Okolo 15. wieku w domach arystokracji wojaskowej pojawił się zwyczaj dekorowania domów kwiatami dla przybywających gości.

W okresie Edo (1603-1868) rozpowszechniło się tworzenie ogrodów, które zyskało wręcz rangę sztuki. W tym okresie, po przeszło wieku burzliwych

walk wewnętrznych, nastał okres pokoju i rozkwitu kulturalnego. Mówi się, że rozwój sztuki ogrodniczej zapoczątkowało trzech pierwszych szogunów z rodu Tokugawa, który wówczas rządził krajem, żywo zainteresowanych ogrodnictwem i kwiatami. W tym czasie mieszkający w różnych częściach Japonii poddani im panowie feudalni byli zobowiązani do spędzania dużej części roku w Edo (dzisiejsze Tokio) - siedzibie ówczesnego rządu wojskowego, gdzie budowali swoje rezydencje. Przy nich tworzyli ogrody. Bardzo popularne stało się hodowanie w nich rzadkich okazów kwiatów pochodzących z rodzinnych stron. Moda na tworzenie ogrodów rozprzestrzeniła się nie tylko wśród wojowników różnych rang, ale również na inne klasy społeczne - kupców i rzemieślników. W tym okresie narodziła się profesja ogrodnika, udoskonalano różne gatunki kwiatów.

Współcześni Japończycy nie stracili bynajmniej wrażliwości na otaczającą przyrodę, a kwiaty są dla wielu nieodłącznym elementem codzienności.

Ikebana

Ikebana to bardzo znana na całym świecie japońska sztuka układania kompozycji kwiatowych. Szczególnie cenione w niej jest piękno sezonowych kwiatów. Początkowo związana była ściśle z buddyzmem i środowiskiem klasztornym, ale około 15. wieku zwyczaj tworzenia aranżacji kwiatowych upowszechnił się w domach wojowników, klasy, która w ówczesnej Japonii zyskiwała na znaczeniu. Początkowo ikebana polegała na włożeniu do wazonu możliwie prostej gałązki i przyozdobieniu jej odpowiednio sezonowymi kwiatami. Pięknie wykonane aranżacje były wysoko cenione i robiono je z okazji przybycia dystygowanych gości. Ich styl był sformalizowany, a tworzenie wymagało wyczucia piękna, ale i odpowiednich naczyń i narzędzi. Z

biegiem lat powstały także różne szkoły. Najstarsza z nich to Ikenobō.

W połowie 16. wieku, kiedy spopularyzowała się droga herbaty, ustalił się również zwyczaj dekorowania pokoju herbacianego aranżacjami kwiatowymi. Były one raczej proste i skromne. W 18. wieku zwyczaj zdobienia domów kwiatami przejęli bogaci kupcy. W tym okresie uformował się styl dużo bardziej swobodny niż ten pielęgnowany przez wojowników. Struktura ikebany w tym stylu jest asymetryczna, wyznaczona przez trzy łodygi główne, które symbolizują niebiosa, ziemię i człowieka.

Pod koniec 19. wieku ikebana uległa wpływom Zachodu. Także obecnie przechodzi ciągłą ewolucję.

Sakura

Sakura, czyli japońska wiśnia, jest najbardziej znanym symbolem Japonii i drzewem najsilniej kojarzonym z wiosną. Okres zakwitania *sakury* różni się w zależności od położenia geograficznego: na Okinawie jest to już luty, w okolicach Kioto i Tokio przełom marca i kwietnia, a na Hokkaido początek maja. Prognozy pogody podają zawsze informacje o miejscach pełnego rozkwitu. Co ciekawe, drzewa nie owocują. Czas kwitnienia wiśni jest bardzo krótki, zaledwie tydzień, stąd też stała się symbolem ulotności i przemijania, a Japończycy szczególnie ją sobie upodobili. *Sakura* od wieków inspirowała wyobraźnię Japończyków, utwory jej poświęcone można odnaleźć już w zbiorach poezji z 8. wieku. Motyw *sakury* do dziś przewija się w sztuce i literaturze japońskiej. Trudno zliczyć utwory muzyki pop, które mają tytuł „Sakura”.

Hanami

W okresie Edo wśród mieszkańców miast rozpowszechnił się pielęgnowany do dzisiaj zwyczaj urządzania *hanami*, czyli organizowania spotkań towarzyskich o charakterze pikników w parkach, przy świątyniach i chramach. Niektóre z nich gromadzą kilkadziesiąt i więcej osób. *Hanami* to świetna okazja do spędzenia czasu wspólnie z rodziną czy znajomymi i podziwiania piękna natury.

Nim jednak na dobre rozkwitną wiśnie, można cieszyć oczy pięknymi kwiatami śliwy. Bardzo popularnym przysmakiem są *umeboshi*, czyli marynowane śliwki. Owoce wykorzystywane są również do produkcji *umeshu*, łagodnego, słodkiego napoju alkoholowego. Motyw kwiatów wiśni i śliwy występuje na bardzo wielu przedmiotach codziennego użytku: kimonach, zastawie stołowej czy materiałach piśmienniczych.

Hortensje (*ajisai*)

Bardzo popularne są w Japonii hortensje, które kwitną w czasie pory deszczowej. W zależności od gatunku, a także gleby, kwiaty są w różnych odcieniach niebieskiego i różu, czasem z domieszką białego. Liście jednego z rodzajów hortensji były niegdyś używane do przygotowywania słodkiej herbaty *amacha*, bądź jako słodzik, zanim cukier dotarł na archipelag. W wielu miastach odbywają się festiwale, podczas których prezentowane są rozmaite gatunki. Warto wziąć to pod uwagę, jeśli planuje się wyjazd do Japonii w czerwcu.

Chryzantemy (*kiku*)

Bardzo ważna w kulturze Japonii jest chryzantema, kwiat będący herbem rodziny cesarskiej. W Japonii występuje bardzo wiele jej odmian, od ogromnych, osiągających nawet średnicę 50 cm, do małych, o średnicy poniżej 9 cm. Dziś chryzantemy są hodowane w całym kraju. Można uzyskać kwiaty o różnych kolorach takich jak: czerwony, różowy i purpurowy, najbardziej lubiane jednak są odmiany białe i żółte. Chryzantemy, obok wiśni i śliw, są także częstym motywem zdobniczym w sztuce japońskiej, pojawiają się na obrazach, kimonach czy ceramicie. Wykorzystywane są chętnie również w japońskiej sztuce aranżacji kwiatów, czyli ikebanie. Na początku 19. wieku pojawiła się tradycja wykonywania tzw. „lalek chryzantemowych” (*kikuningyō*). Specjalnie przygotowane lalki obsadza się chryzantemami, które rozrastając się, tworzą coś na kształt szaty z kwiatów.

Ogrody japońskie

Początki sztuki pielęgnacji ogrodów w Japonii sięgają okresu Asuka (538-710 r.). Jej założenia różnią się diametralnie od filozofii ogrodnictwa zachodniego, opierającego się na silnej ingerencji w krajobraz i przekształcaniu go zgodnie z wolą człowieka, często łącznie z nadawaniem roślinom wymyślnych, nienaturalnych kształtów. Japończycy od zawsze przejawiali ogromny szacunek dla przyrody i dążyli do życia w jak największej harmonii z nią. Dlatego też w przypadku ogrodów japońskich mamy do czynienia z dążeniem do uzyskania końcowego efektu zbliżonego do krajobrazu naturalnego. Ogród japoński ma naśladować przyrodę, nie zaś starać się ją podporządkować lub zniszczyć. Istotą jego pielęgnacji jest próba ukrycia działań człowieka, tak by były one jak najmniej widoczne.

Japońska sztuka ogrodnicza ma swoje korzenie w wierzeniach shintoistycznych, duży wpływ miały na nią także filozofia taoistyczna i buddyjska, które trafiły do Japonii z Chin. Pierwotnie ogrody pełniły

dwie zasadnicze funkcje. Te znajdujące się w otoczeniu pałacu cesarskiego i rezydencji arystokratów były miejscem relaksu podczas spacerów. Ogrody przyświątynne tworzyły zaś przestrzeń przeznaczoną do kontemplacji i rozmyślań.

Filozofia naśladowania przyrody znajduje odbicie w podstawowych założeniach architektonicznych ogrodu. Każdy odwiedzający ogród japoński od razu zauważy, że nie ma w nim symetrii, jako iż na ogół nie występuje ona w naturalnym krajobrazie. Oprócz drzew i krzewów, obowiązkowym elementem każdego ogrodu japońskiego jest woda w postaci stawu lub strumienia. Powszechnie używane są także kamienie różnych kształtów i rozmiarów oraz obiekty małej architektury, takie jak charakterystyczne kamienne latarnie zwane *tōrō* lub łukowato wygięte mostki. Często spotykanym elementem, zwłaszcza w ogrodach o tradycjach shintoistycznych, jest kamienne naczynie z wodą, służące do rytualnego oczyszczenia ciała i ducha. W stawach pływają ozdobne, niezwykle kolorowe karpie – *nishiki-goi*. Najczęściej wykorzystywane rośliny to azalie japońskie, klony palmowe, magnolie i wiśnie oraz peonie.

Japończycy tradycyjnie żyją w zgodzie z naturalnym rytmem przyrody, a jej obserwacja i kontemplacja są na trwałe zakorzenione w japońskiej kulturze. Umiejętny dobór roślin sprawia, że ogród japoński zachwyca o każdej porze roku – wiosną można podziwiać ulotne piękno kwiatów wiśni, jesienią liście klonów nabierają intensywnie czerwonego koloru. Wiele roślin w Japonii pozostaje

Srebrny Pawilon, Kioto

©LairtKeiows

Muzeum Sztuki w Adachi

©AdachiMuseum of Art/©JNTO

Yoshimizu-en, Hiroshima

©HiroshimaPrefecture/©JNTO

Karpie w świątyni Atago, Tokio

zielona przez cały rok, przez co nawet zimą ogród nie sprawia wrażenia smutnego i opuszczonego.

Istnieje wiele różnych stylów aranżacji ogrodów. Jedną ze szczególnie interesujących, niespotykanych na Zachodzie, koncepcji jest ogród kamienny (*karesansui* – „wyschnięty krajobraz”), spotykany przede wszystkim w świątyniach zenistycznych. Woda w tego typu ogrodach jest zastąpiona przez jasny, starannie wygrabiony żwir, w który wtopione są większe kamienie. Zadaniem takiej kompozycji jest imitacja samej esencji przyrody, a nie jej faktycznego wyglądu, co sprzyja medytacji i rozmyślaniom nad sensem życia. Jeden z najsłynniejszych ogrodów kamiennych znajduje się w świątyni Ryōan-ji w Kioto. W 2002 r. trzech naukowców z Uniwersytetu Kioto wysunęło hipotezę, iż oddziałuje on na podświadomość obserwatora nie poprzez ułożenie kamieni, lecz poprzez puste przestrzenie pomiędzy nimi.

Kolejnym ciekawym typem ogrodów są *roji*, czyli ogrody wokół pawilonów herbacianych. Zgodnie z duchem Drogi herbaty, *roji* charakteryzują się skromnym wystrojem, a ozdobne drzewa są często zastępowane przez mniej reprezentatywne formy roślinności.

Istnieją także ogrody, w których dominującą formą roślinności są mchy, z których najsłynniejszy znajduje się w świątyni Saihōji w Kioto. To właśnie niemu świątynia zawdzięcza swoją popularną nazwę Kokedera, czyli „świątynia mchu”.

Ponieważ mchy są bardzo trudne w utrzymaniu i pielęgnacji, ogrody tego typu wymagają dużo pracy i cierpliwości.

Elementy ozdobne w ogrodzie japońskim dobierane są z uwagi na ich piękno, mają jednak również ukryte, symboliczne znaczenie. Na przykład płaskie kamienie w stawie mają za zadanie umożliwić przejście suchą nogą na drugą stronę, ale jednocześnie symbolizują także drogę przez życie. Tak więc można stwierdzić, że oprócz wartości estetycznych, ogrody japońskie mają także głęboki wymiar metafizyczny.

Ogrody pełnią ważną rolę w życiu Japończyków. Najsłynniejsze z nich co roku przyciągają rzesze turystów. Obecnie popularne są nie tylko ogrody w stylu japońskim, lecz także pełne kwiatów i fantazyjnie wymodelowanych roślin ogrody w stylu zachodnim.

Unikalne piękno ogrodów japońskich znalazło zwolenników poza granicami Japonii. Pierwszy ogród japoński powstał z okazji wystawy EXPO w Wiedniu w 1873 r. Obecnie ogólnodostępne ogrody japońskie znajdują się w ponad stu krajach na pięciu kontynentach. Ich liczba przekracza 500.

Złoty Pawilon, Kioto

©Pomakis

KoishikawaKōrakuen, Tokio

©YasufumiNishi/©JUNTO

Ogród kamienny w Ryōan-ji, Kioto

©Cquest

Parki narodowe w Japonii

Historia parków narodowych w Japonii sięga 80 lat wstecz. W marcu 1934 roku ustanowiono trzy pierwsze parki narodowe - Park Narodowy Setonaikai, obejmujący wyspy znajdujące się na morzu pomiędzy wyspami Honsiu i Sikoku, Park Narodowy Unzen położony na obszarze prefektur Nagasaki, Kumamoto i Kagoshima na wyspie Kiusiu, oraz Park Narodowy Kirishima w prefekturach Miyazaki i Kagoshima, także na Kiusiu. Od tego czasu liczba parków narodowych systematycznie rosła i obecnie jest ich 31. Rozciągają się one na obszarze ok. 2 milionów hektarów, co stanowi 5,5% powierzchni kraju.

Chūgoku i Sikoku

Na terenie Chūgoku znajduje się Park Narodowy Daisen-Oki, którego nazwa pochodzi od góry Daisen oraz archipelagu Oki, dwóch najważniejszych miejsc regionu. Między Chūgoku a wyspą Sikoku znajduje się wspomniany wcześniej Park Narodowy Setonaikai, w którego skład wchodzi ok. 3000 mniejszych i większych wysp. Natomiast w południowo-zachodniej części Sikoku znajduje się Park Narodowy Ashizuri-Uwakai, znany z pięknych klifów i raf koralowych.

Kiusiu

Na wyspie i w okolicach znajduje się aż siedem parków narodowych: Saikai, Unzen-Amakusa, Aso-Kujū, Kirishima-Kinkōwan, Yakushima, Iriomote-Ishigaki i najmłodszy Kerama Shotō. Yakushima znajduje się na liście światowego dziedzictwa UNESCO i znana jest z przebogatej flory, w szczególności cedru japońskiego – *sugi*, którego niektóre okazy mają ponad tysiąc lat. Natomiast w Parku Narodowym Aso-Kujū znajduje się największa na świecie kaldera o średnicy ok. 90 kilometrów.

Chūbu i Kinki

Region Chūbu charakteryzuje duża ilość gór i gorących źródeł. Znajduje się w nim drugi pod względem wielkości park narodowy w Japonii, Jōshin'etsu Kōgen, a także kilka mniejszych: Chūbu-Sangaku, Hakusan oraz Ise-Shima. Natomiast jednym z najbardziej charakterystycznych miejsc regionu Kinki są wydmy Tottori wchodzące w skład Parku Narodowego San'in Kaigan. Góra Yoshino w Parku Narodowym Yoshino-Kumano znana jest z pięknych kwiatów wiśni.

Tōhoku

W regionie Tōhoku, północnej części wyspy Honsiu, znajdują się trzy parki narodowe: Towada-Hachimantai, Sanriku Fukkō oraz Bandai-Asahi. Park Narodowy Sanriku Fukkō (Park Narodowy Rekonstrukcji Sanriku) został zarejestrowany 24 maja 2013 roku w miejscu Parku Narodowego Rikuchū

Kai
g a n
powstałego w
1955 roku,
zniszczonego przez tsunami
spowodowane trzęsieniem
ziemi, które nawiedziło
Japonię 11 marca 2011
roku. Celem powołania
nowego parku naro-
dowego była chęć szybkiej
odnowy natury na znisz-
czonym przez katastrofę
wybrzeżu Sanriku.

na jego terenie górę Asahi - najwyższy wulkan na wyspie. Natomiast Półwysep Shiretoko wchodzący w skład Parku Narodowego Shiretoko został w lipcu 2005 wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Ze względu na swoje położenie na północy Japonii, parki narodowe Hokkaido są domem dla takich gatunków zwierząt jak niedźwiedzie, jelenie, bieliki, puchacze japońskie i żurawie.

Kantō

W regionie Kantō znajduje się sześć parków narodowych: Nikkō, Oze, Chichibu-Tama-Kai, Ogasawara, Fuji-Hakone-Izu oraz Minami Alps. Park Narodowy Ogasawara jest najmniejszym parkiem w Japonii, a należące do niego Wyspy Ogasawara znajdują się na liście światowego dziedzictwa UNESCO. W czerwcu 2013 roku na listę została wpisana także góra Fuji, najwyższy szczyt i symbol Japonii (3776 m. n.p.m.).

Hokkaido

Na H o k k a i d o znajduje się sześć parków narodowych: Rishiri-Rebun-Sarobetsu, Shiretoko, Akan, Kushiro-Shitsugen, Shikotsu-Tōya i Daisetsuzan. Ten ostatni jest jednym z najstarszych, a zarazem największym spośród wszystkich parków narodowych w Japonii, jego powierzchnia wynosi 226 764 hektarów. Czasem nazywany jest także „dachem Hokkaido”, ze względu na znajdującą się

Ogród Japoński we Wrocławiu

W Parku Szczytnickim we Wrocławiu mieści się Ogród Japoński. Według archiwów, w 1913 r., gdy Wrocław był terytorium niemieckim, została zorganizowana tam wystawa EXPO dla uczczenia setnej rocznicy zwycięstwa nad Napoleonem. Jednym z jej elementów była wystawa sztuki ogrodniczej. Ogród Japoński stworzyli hrabia Fritz von Hochberg wraz z japońskim ogrodnikiem o imieniu Mankichi Arai. Ogrodnicy z Parku Szczytnickiego opiekowali się ogrodem na miarę swoich możliwości, posiłkując się nielicznymi starymi fotografiami.

W 1995 r., na wniosek miasta Wrocławia, w ramach programu JICA oddelegowani zostali do Polski specjaliści od projektowania ogrodów, którzy po przeprowadzeniu ekspertyzy orzekli, że rewitalizacja ogrodu jest możliwa. Na apel miasta odpowiedzieli członkowie Klubu Projektantów Ogrodów z prefektury Aichi, którzy włączyli się w plan odtworzenia Ogrodu Japońskiego. Przedsięwzięcie zakończyło się w 1997 r., a nowo otwarty ogród nazwany został „Hakkoen” (dosł. „Ogród biało-czerwony”). W latach 1995-99 do polski oddelegowanych zostało 7 ekspertów rządowych, zaś na płaszczyźnie obywatelskiej współpracą służyło 15 osób. Część ogrodu ucierpiała wkrótce po otwarciu w wyniku powodzi, lecz została odrestaurowana dzięki ponownej pomocy ze strony japońskiej. Obecnie ogród stanowi popularne miejsce odpoczynku wrocławian.

Ogród Japoński

ul. Mickiewicza 51-618 Wrocław

www.ogrod-japonski.wroclaw.pl

© Janusz Milewski

© Janusz Milewski

© Janusz Milewski

Ambasada Japonii

Wydział Informacji i Kultury

Al. Ujazdowskie 51, 00-536 Warszawa

www.pl.emb-japan.go.jp, e-mail: info-cul@wr.mofa.go.jp